

Ευδοκία Γρηγοράτου, εκπαιδευτικός*

Αθανάσιος Μήνας, Σχολικός Σύμβουλος Π.Ε.

ΤΟ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΗ

Ιστορική αναδρομή

Οι αξιολογικές διαδικασίες στην εκπαίδευση εμφανίζονται μαζί με τη δημιουργία των πρώτων μαζικών σχολικών ιδρυμάτων και αφορούν ταυτόχρονα τόσο τον έλεγχο όσο και την αποτίμηση των εκπαιδευτικών διαδικασιών (, Σολομών, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο 1999, σ. 6). Το ίδιο συμβαίνει και στο νεοσύστατο (1828) ελληνικό κράτος. Με το διάταγμα του 1834 για την οργάνωση των Δημοτικών σχολείων καθιερώνονται δημόσιες εξαμηνιαίες εξετάσεις (Δημαράς, 1983, σ.48).

Το 1842 εκδόθηκε «ο νέος οδηγός της αλληλοδιδασκτικής μεθόδου», προτείνεται στους δασκάλους η χρήση μιας τρίβαθμης βαθμολογικής κλίμακας (4, 3, 2), όπου το 4 σήμαινε άριστος, το 3 καλός και το 2 μέτριος (Δημαράς, 1983, σ. 92). Το 1867 με έγγραφο του Υπουργού Παιδείας υποδεικνύεται η αποφυγή της δημοσιοποίησης των βαθμών των μαθητών (Δημαράς, 1983, σ. 207) σε συνδυασμό με τον περιορισμό των δημοσίων εξετάσεων, προκειμένου να προστατευθούν οι μαθητές από τις αρνητικές επιδράσεις.

Σε όλη αυτή την περίοδο (19^{ος} αιώνας) οι εξετάσεις στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση ήταν κυρίως προφορικές με δημόσιο και εορταστικό χαρακτήρα που είχαν ως στόχο την επιβράβευση των μαθητών. Γινόταν χρήση μικρών βαθμολογικών κλιμάκων από το δάσκαλο και για την περίοδο αυτή δεν τίθεται θέμα επιλεκτικής λειτουργίας των εξετάσεων και των βαθμών (Χανιωτάκης, 1999, σ. 188).

Με διάταγμα που εκδόθηκε το 1892 οι εξετάσεις στο Δημοτικό σχολείο συστηματοποιούνται και γίνονται ενώπιον πενταμελούς εξεταστικής επιτροπής δυο φορές το χρόνο. Με το νόμο ΒΤΜΘ΄ του 1895 καθιερώνονται γραπτές κατατακτήριες εξετάσεις για τη μετάβαση των μαθητών από τη μια εκπαιδευτική βαθμίδα στην άλλη(Δημαράς, 1983). Το 1896 εισάγεται η τετράβαθμη αριθμητική κλίμακα (4, 3, 2, 1) και καθιερώνονται γραπτές και προφορικές εξετάσεις στο τέλος της σχολικής χρονιάς. Το 1912 καθιερώνεται εξάβαθμη

βαθμολογική κλίμακα στο Δημοτικό σχολείο (6 έως 1) καθώς και γραπτές τρίμηνες εξετάσεις για τους μαθητές των μεγαλύτερων τάξεων (Κανάκης, 1988).

Η μεταρρύθμιση του 1929 ενσωματώνει στην εκπαίδευση τις κοινωνικοοικονομικές αλλαγές που έχουν επέλθει με την εδραίωση της αστικής τάξης στην Ελλάδα. Συνέπεια των αλλαγών αυτών είναι η εξαιρετική υποχρεωτική φοίτηση, η ίδρυση κατώτερων επαγγελματικών σχολείων, η προσαρμογή του σχολείου στις οικονομικές ανάγκες της χώρας και γενικότερα το άνοιγμα του σχολείου σε όλα τα κοινωνικά στρώματα (Μπουζάκης, 1994). Ταυτόχρονα με τη μεταρρύθμιση του 1929 ενισχύεται η επιλεκτική λειτουργία του σχολείου καθώς οι εξεταστικές δοκιμασίες υπάγονται πλέον στον πλήρη κρατικό έλεγχο, συστηματοποιούνται και τυποποιούνται (Κασσωτάκης, 1995). Έτσι εισάγεται η δεκάβαθμη βαθμολογική κλίμακα (1 έως 10). Καθιερώνεται ειδικός έλεγχος προόδου και διαγωγής. Κάθε δυο μήνες οι μαθητές των δυο τελευταίων τάξεων του Δημοτικού σχολείου υπόκεινται σε εξαμηνιαίες εξετάσεις. Διατηρούνται οι εξετάσεις για τη μετάβαση στην επόμενη βαθμίδα (Γυμνάσιο) και αυτές γίνονται δυσκολότερες με σκοπό να στρέψουν όσους αποτυγχάνουν στις κατώτερες επαγγελματικές σχολές, οι οποίες οδηγούν αποκλειστικά στην αγορά εργασίας (Κανάκης, 1988).

Στην περίοδο μετά το Β΄ παγκόσμιο πόλεμο και μετά τον εμφύλιο πόλεμο (1949-1977) που έληξε με την επικράτηση της δεξιάς παράταξης, έμφαση δίνεται στην ιδεολογικοπολιτική λειτουργία του σχολείου, παρά τις σημαντικές αλλαγές που σημειώνονται στο οικονομικό πεδίο (Μπουζάκης, 1994).

Το 1964, ως συνέπεια της κυβερνητικής αλλαγής που σημειώθηκε με την άνοδο της ένωσης κέντρου, επιχειρήθηκαν σημαντικές αλλαγές στο εκπαιδευτικό σύστημα όπως η καθιέρωση της εννιάχρονης υποχρεωτικής εκπαίδευσης και συνακόλουθα η επέκταση του σχολικού δικτύου με την κατάργηση των οικονομικών φραγμών για τους μαθητές από χαμηλά κοινωνικοοικονομικά στρώματα. Το σύστημα αξιολόγησης στην Πρωτοβάθμια εκπαίδευση όμως δεν υφίσταται σημαντικές αλλαγές πλην της κατάργησης των εξετάσεων για τη μετάβαση από το Δημοτικό στο Γυμνάσιο, που ήταν συνέπεια της εννιάχρονης υποχρεωτικής εκπαίδευσης (Νομοθετικό Διάταγμα 4379/1964).

Το 1976-77 και μετά την εδραίωση της κοινοβουλευτικής δημοκρατίας συνεχίζονται και ολοκληρώνονται σε μεγάλο βαθμό οι επιδιώξεις της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης του 1964, οι οποίες δεν είχαν επιτευχθεί εξαιτίας της δικτατορίας (Παναγιωτάκης, 1995). Το σύστημα αξιολόγησης των μαθητών του Δημοτικού υφίσταται πολλές αλλαγές. Με το Προεδρικό Διάταγμα 483/1977 καταργούνται οι προαγωγικές και απολυτήριες εξετάσεις των δυο τελευταίων τάξεων, ενώ οι σχολικές επιδόσεις ελέγχονται με άτυπες γραπτές και

προφορικές εξετάσεις κάθε τρίμηνο. Για τις τάξεις Α΄, Β΄, Γ΄ και Δ΄ προβλέπονται μόνο λεκτικοί χαρακτηρισμοί και μόνο στις δυο τελευταίες τάξεις παραμένει η δεκάβαθμη βαθμολογική κλίμακα συνοδευόμενη όμως με λεκτικούς χαρακτηρισμούς (π.χ. άριστα 10).

Με το Προεδρικό Διάταγμα 497/1981 καταργείται εντελώς η αριθμητική βαθμολογία καθώς και η επανάληψη της τάξης για τους μαθητές που παρουσίαζαν δυσκολίες στη μάθηση. Με την υπ΄ Αριθ. 9425/29-11-80 Εγκύκλιο του ΥΠΕΠΘ η αριθμητική βαθμολογία αντικαθίσταται από λεκτικούς χαρακτηρισμούς που συμβολίζονται με τα κεφαλαία γράμματα του ελληνικού αλφαβήτου και είναι οι παρακάτω: Πολύ Καλά (Α), Καλά (Β), Σχεδόν Καλά (Γ).

Το 1981 σημειώθηκε στην Ελλάδα κυβερνητική αλλαγή με την εκλογή στην κυβέρνηση της κεντροαριστερής παράταξης. Βασική έκφραση των μεταρρυθμιστικών επιδιώξεων αυτής της περιόδου ήταν ο νόμος 1566/1985 που με μικρές τροποποιήσεις ισχύει και σήμερα. Ο συγκεκριμένος νόμος προέβλεπε σειρά Προεδρικών Διαταγμάτων, τα οποία θα οδηγούσαν στη μεταρρύθμιση του σχολείου μέσα από τον εκδημοκρατισμό του, τη λαϊκή συμμετοχή και την προσπάθεια περιορισμού των εκπαιδευτικών ανισοτήτων και τα οποία όμως – εκτός από έναν μικρό αριθμό – δεν εκδόθηκαν ποτέ.

Την ίδια περίοδο εκδόθηκαν νέα προγράμματα και βιβλία για το μαθητή και το δάσκαλο. Οι οδηγίες για την αξιολόγηση των επιδόσεων αφορούν και στη διόρθωση των σχολικών εργασιών του μαθητή με την ενεργητική συμμετοχή του στην αναγνώριση και αποκατάσταση των λαθών του (Βουγιούκας, 1989). Περιορίζονται οι κατ΄ οίκον εργασίες, καθορίζεται ο τρόπος διόρθωσης των γραπτών εργασιών με κατεύθυνση την ανατροφοδοτική λειτουργία μέσω επανορθωτικών ασκήσεων. Καθιερώνονται «κριτήρια αξιολόγησης» που είναι ενσωματωμένα στο βιβλίο του μαθητή με σκοπό την εμπέδωση των βασικών σημείων όσων διδάχτηκε ο μαθητής αλλά και την πληροφόρηση του δασκάλου σχετικά με το βαθμό κατάκτησης της μάθησης από τους μαθητές.

Το 1991 με το Π.Δ. 390 επανεισάγονται στο Δημοτικό σχολείο οι επαναληπτικές εξετάσεις τριμήνου καθώς και η αριθμητική βαθμολογία. Στην Α΄ και Β΄ Δημοτικού εισάγεται κλίμακα με τα γράμματα Α, Β, Γ και Δ ενώ στις 4 επόμενες τάξεις επανέρχεται η δεκάβαθμη βαθμολογική κλίμακα. Εισάγονται επίσης ο διατομικός και ο ενδοατομικός βαθμός. Ο πρώτος αναφέρεται στην επίδοση του μαθητή σε σχέση με τους στόχους του Αναλυτικού Προγράμματος και σε σύγκριση με τους συμμαθητές του (Νόρμα κοινωνική και κριτηρίων μάθησης) και ο δεύτερος αναφέρεται στην προσπάθεια και των επίδοση του μαθητή σε σχέση με τις δυνατότητές του και τις ικανότητές του (Νόρμα ατομική).

Με το Π.Δ. 462/91 εισάγονται λεκτικοί χαρακτηρισμοί στις βαθμολογικές κλίμακες και καταργείται η ενδοατομική βαθμολογία, ενώ καθιερώνονται «ανακεφαλαιωτικές εξετάσεις τριμήνου» σε όλα τα μαθήματα των δυο τελευταίων τάξεων του Δημοτικού σχολείου. Το νεοφιλελεύθερο πνεύμα αυτών των διατάξεων εστιάζουν το εκπαιδευτικό έργο στην οργάνωση των προβλεπόμενων εξεταστικών διαδικασιών, στην ανάγκη, πλέον, κατάταξης και ιεράρχησης της επίδοσης των μαθητών και στην τεχνολογία των κάθε είδους εξετάσεων (Παπακωνσταντίνου, 2002). Η επανάληψη της τάξης, σύμφωνα με το Π.Δ. 462/91, προβλέπεται μόνο σε περίπτωση σύμφωνης γνώμης του γονέα μετά από πρόταση του δασκάλου και συζήτηση με το Διευθυντή του σχολείου. Επίσης εισάγεται ο θεσμός της ενισχυτικής διδασκαλίας για τους μαθητές που παρουσιάζουν ιδιαίτερες δυσκολίες στα μαθήματα της Ελληνικής Γλώσσας και των Μαθηματικών.

Το νομοθετικό πλαίσιο της αξιολόγησης του μαθητή σήμερα.

Η τελευταία νομοθετική παρέμβαση στο θέμα της αξιολόγησης των μαθητών έγινε με το Π.Δ. 8/1995. Η πρώτη παράγραφος του πρώτου άρθρου αναφέρεται γενικά στην έννοια και το σκοπό της αξιολόγησης ως «τη διαδικασία που αποσκοπεί στο να προσδιορίσει, κατά τρόπο συστηματικό και αντικειμενικό, το αποτέλεσμα ορισμένης δραστηριότητας σε σχέση με τους στόχους τους οποίους αυτή επιδιώκει και την καταλληλότητα των μέσων και των μεθόδων που χρησιμοποιούνται για την επίτευξη τους». Στη συνέχεια και στην ίδια παράγραφο του ίδιου άρθρου ορίζεται η αξιολόγηση στο χώρο της εκπαίδευσης ως «η συστηματική διαδικασία ελέγχου του βαθμού επίτευξης των επιδιωκόμενων από το εκπαιδευτικό σύστημα σκοπών και ειδικών στόχων». Αναφέρεται επίσης ότι η αξιολόγηση «μπορεί να γίνει σε ατομικό επίπεδο, σε επίπεδο σχολικής τάξης ή σχολικής μονάδας, σε περιφερειακό και σε εθνικό επίπεδο, με μέσα και μεθόδους κατάλληλα σε κάθε περίπτωση».

Στο άρθρο 1, § 2 του Π.Δ. 8/1995 ορίζεται η έννοια της αξιολόγησης του μαθητή. Σύμφωνα με αυτό «η αξιολόγηση είναι μια συνεχής παιδαγωγική διαδικασία, με βάση την οποία παρακολουθείται η πορεία μάθησής του, προσδιορίζονται τα αποτελέσματά της και εκτιμώνται παράλληλα άλλα χαρακτηριστικά του, τα οποία σχετίζονται με το έργο του σχολείου. Η αξιολόγηση αποτελεί οργανικό στοιχείο της διδακτικής-μαθησιακής διαδικασίας...» με στόχο τη «...συνεχή βελτίωση της διδασκαλίας και της γενικότερης λειτουργίας του σχολείου, καθώς και η συνεχής ενημέρωση εκπαιδευτικών και εκπαιδευομένων για τα αποτελέσματα των προσπαθειών τους». Στην παράγραφο 3 διευκρινίζεται ότι η αξιολόγηση του μαθητή δεν είναι αυτοσκοπός, δεν προσλαμβάνει ανταγωνιστικό ή επιλεκτικό χαρακτήρα και αφορά το σύνολο των χαρακτηριστικών του

μαθητή όπως η προσπάθεια που καταβάλλει, το ενδιαφέρον του, τις πρωτοβουλίες που αναπτύσσει, τη δημιουργικότητά του, τη συνεργασία με άλλα άτομα καθώς και το σεβασμό των κανόνων λειτουργίας του σχολείου.

Το άρθρο 2 του Π.Δ. 8/1995 καθορίζει τη διαδικασία αξιολόγησης. Αυτή γίνεται από το δάσκαλο ή τους δασκάλους και στηρίζεται στην καθημερινή προφορική εξέταση, στα αποτελέσματα της επίδοσής του στα κριτήρια αξιολόγησης που ήταν ενσωματωμένα στο βιβλίο του μαθητή ή παρέχονται από το ΥΠΕΠΘ ως μέρος του διδακτικού υλικού και ήταν κοινά ανά τάξη για όλους τους μαθητές των ελληνικών σχολείων, στα αποτελέσματα των εργασιών τις οποίες πραγματοποιεί ο μαθητής στο σχολείο ή το σπίτι καθώς και σε πρόσθετα κριτήρια αξιολόγησης που δημιουργεί ο δάσκαλος και εντάσσονται στη φυσική ροή της διδακτικής-μαθησιακής διαδικασίας.

Με το άρθρο 3 καθιερώθηκε ο θεσμός της περιγραφικής αξιολόγησης των μαθητών όλων των τάξεων του δημοτικού καθώς και η τήρηση παιδαγωγικού ημερολογίου από το δάσκαλο της τάξης, σύμφωνα με οδηγίες που θα δίνονταν από το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο. Δυστυχώς όμως αυτή η σημαντική καινοτομία δεν προωθήθηκε στην πράξη ούτε από το Π.Ι. αλλά ούτε και από τους εκπαιδευτικούς.

Εκτός από την περιγραφική αξιολόγηση προβλέπεται και η χρήση τετράβαθμης κλίμακας βαθμολογίας για τους μαθητές της Γ΄ και Δ΄ τάξης, που προσδιορίζεται με τα γράμματα του αλφαβήτου ως εξής: Άριστα (Α), Πολύ Καλά (Β), Καλά (Γ) και Σχεδόν Καλά (Δ). Για τους μαθητές της Ε΄ και ΣΤ΄ τάξης χρησιμοποιείται η δεκάβαθμη αριθμητική κλίμακα με λεκτικό προσδιορισμό, ως εξής: Άριστα (9-10), Πολύ Καλά (7-8), Καλά (5-6) και Σχεδόν Καλά (1-4). Προβλέπονται επίσης προγράμματα ενισχυτικής διδασκαλίας για τους μαθητές που παρουσιάζουν σοβαρές μαθησιακές δυσκολίες και βαθμολογούνται με σχεδόν καλά.

Με το άρθρο 5 καθορίζονται τακτικές παιδαγωγικές συσκέψεις του διδακτικού προσωπικού του σχολείου με σκοπό την ανταλλαγή απόψεων και την αλληλοενημέρωση των εκπαιδευτικών για ζητήματα αξιολόγησης, τη λήψη μέτρων για την πρόληψη της σχολικής αποτυχίας καθώς και την εκτίμηση της προόδου των μαθητών σε επίπεδο τάξης και σχολείου. Καθορίζεται επίσης η διαδικασία ενημέρωσης των γονέων των μαθητών και προβλέπεται η χορήγηση «ελέγχου προόδου» των μαθητών στο τέλος κάθε τριμήνου.

Με το Π.Δ. 121/1995, που εκδόθηκε λίγο αργότερα καθορίζονται οι περιπτώσεις επανάληψης της τάξης. Σύμφωνα με αυτό, αν ο μαθητής δεν ανταποκρίνεται στα στοιχεία της αξιολόγησης κατά την κρίση του δασκάλου, επαναλαμβάνει την τάξη. Επίσης όταν ο μαθητής απουσιάζει για χρονικό διάστημα μεγαλύτερο “από το μισό του διδακτικού έτους”

και δεν επιτύχει στις εξετάσεις που καλείται να δώσει στο τέλος του διδακτικού έτους και με τη σύμφωνη γνώμη του γονέα, επαναλαμβάνει την τάξη.

Όπως αναφέρθηκε τα Π.Δ. 8/1995 και 121/1995 αποτελούν το νομοθετικό πλαίσιο της αξιολόγησης του μαθητή σήμερα στη Ελλάδα. Με τα πρώτα άρθρα του Π.Δ. 8/1995 δίνεται έμφαση στην παιδαγωγική διάσταση της αξιολόγησης και αναφέρεται στη μη επιλεκτική λειτουργία αυτής. Στη συνέχεια όμως οι διαστάσεις αυτές αναιρούνται με τη χρήση των βαθμολογικών κλιμάκων, έστω και αν οι εκπαιδευτικοί ουδέποτε έκαναν χρήση των χαμηλών βαθμολογιών που προβλέπονται. Επίσης η μη εφαρμογή της περιγραφικής αξιολόγησης, η μη εφαρμογή του παιδαγωγικού ημερολογίου καθώς και η μη εφαρμογή στην πράξη των συνθετικών-δημιουργικών εργασιών (για τους μαθητές της Ε΄ και ΣΤ΄ τάξης), αφείρεσαν από το νέο πλαίσιο τα καινοτομικά στοιχεία που επιχειρήθηκε να εισαχθούν.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η εργασία μας αναφέρεται στο νομοθετικό πλαίσιο της αξιολόγησης του μαθητή στην ελληνική πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Η αξιολόγηση των μαθητών είναι μια απαραίτητη διαδικασία που συμβάλλει στη βελτίωση και την ανάπτυξή τους σε όλα τα επίπεδα. Απαραίτητη προϋπόθεση για αυτό, αποτελεί η θέσπιση ενός νέου και σύγχρονου νομοθετικού πλαισίου αξιολόγησης των μαθητών, στα πλαίσια της εκπαιδευτικής αξιολόγησης, που θα αντικαταστήσει το σημερινό νομοθετικό πλαίσιο και το οποίο θα ανταποκρίνεται στις σημερινές και αυριανές απαιτήσεις της ελληνικής κοινωνίας, στο ευρύτερο περιβάλλον της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Α. Ελληνική

1. Αθανασίου Λ.: «Η αξιολόγηση του εκπαιδευτικού στο σχολείο. Δυσκολίες, προϋποθέσεις, προοπτικές» στο Χιωτάκης Σ.: «Η αμφισβήτηση των εξετάσεων και των βαθμών στο σχολείο. Επιχειρήματα και αντεπιχειρήματα», Εκδόσεις Γρηγόρης, Αθήνα 1999
2. Βεκ Χ.: «Αξιολόγηση και βαθμολογία στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση», Εκδόσεις Σύγχρονη εποχή, Αθήνα 1987
3. Βουγιούκας Α.: «Αξιολόγηση, διόρθωση και βαθμολογία (συμβολή στην άρση παρανοήσεων και προκαταλήψεων)», Τα εκπαιδευτικά, Τεύχος 16, 1989
4. Δερβίσης Σ.: «Σύγχρονη γενική διδακτική», Θεσσαλονίκη 1983
5. Δημαράς Α.: « Η μεταρρύθμιση που δεν έγινε», τόμος Α, «Διάταγμα για την οργάνωση των Δημοτικών Σχολείων». Εκδόσεις Νέα Ελληνική Βιβλιοθήκη. Αθήνα, 1983
6. ΔΟΕ-ΠΟΕΔ. Η αξιολόγηση στην εκπαίδευση. 12^ο Πανελλήνιο εκπαιδευτικό συνέδριο, Χίος 22-23 Απριλίου 1998, Εκδόσεις Επιστημονικού Βήματος ΔΟΕ, 1998
7. Δημητρόπουλος Ε.,: «Εκπαιδευτική αξιολόγηση - Τόμος Α΄. Η αξιολόγηση της εκπαίδευσης και του εκπαιδευτικού έργου», Εκδόσεις Γρηγόρη, Αθήνα 1999
8. Δημητρόπουλος Ε., «Εκπαιδευτική Αξιολόγηση – Τόμος Β΄ - Η αξιολόγηση του μαθητή, Θεωρία, Πράξη, Προβλήματα, Εκδόσεις Γρηγόρη, Αθήνα 2001
9. Κάτσικας Χ., Καβαδίας Γ.: «Η αξιολόγηση στην εκπαίδευση. Ποιος, ποιον και γιατί;» Εκδόσεις Σαβάλας, Αθήνα 2002
10. Κανάκης Ι.: «Η παραδοσιακή και σύγχρονη αντίληψη για την αξιολόγηση της επίδοσης των μαθητών», Σχολείο και ζωή, τόμος 10, 1988
11. Κασσωτάκης Μ.: «Η αξιολόγηση των μαθητών: ένα χρόνιο πρόβλημα της ελληνικής εκπαίδευσης» στο Καζαμιάς Α., Κασσωτάκης Μ.: «Ελληνική Εκπαίδευση. Προοπτικές ανασυγκρότησης και εκσυγχρονισμού», Εκδόσεις Σείριος, Αθήνα, 1995
12. Κασσωτάκης Μ.: «Η αξιολόγηση της επίδοσης των μαθητών. Μέσα, μέθοδοι, προβλήματα, προοπτικές», Εκδόσεις Γρηγόρη, Αθήνα 2003
13. Κολιάδης Ε.: «Μέτρηση και αξιολόγηση της επίδοσης για τη διασφάλιση της επιτυχίας», (πρόγραμμα: Qual -Impact), Εκδόσεις «Ελληνικά Γράμματα», Αθήνα 2002

14. Κωνσταντίνου Χ.: «Η αξιολόγηση της επίδοσης του μαθητή ως παιδαγωγική λογική και σχολική πρακτική», Εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα 2004
15. Ματσαγγούρας Η.: «Θεωρία και Πράξη της Διδασκαλίας. Τόμος Β'. Στρατηγικές Διδασκαλίας», Εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα 1998
16. Μπουζάκης Σ.: «Εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις στην Ελλάδα. Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια, Γενική και Τεχνοεπαγγελματική εκπαίδευση, τόμος Α', Μεταρρυθμιστικές προτάσεις 1913-1929», Εκδόσεις Gutenberg. Αθήνα 1994
17. Μπουζάκης Σ.: «Η αξιολόγηση στο σύγχρονο κόσμο. Μια ιστορικο-συγκριτική προσέγγιση στον τόμο «Η αξιολόγηση στην Εκπαίδευση. 12^ο Πανελλήνιο Συνέδριο ΔΟΕ-ΠΟΕΔ», Εκδόσεις ΔΟΕ, Χίος 1998
18. Μπουζάκης Σ : «Η αξιολόγηση των μαθητών στη γενική υποχρεωτική εκπαίδευσης: προβληματική, διεθνείς εμπειρίες-τάσεις, συγκριτική θεώρηση», στο Χιωτάκης Σ.: «Η αμφισβήτηση των εξετάσεων και των βαθμών στο σχολείο. Επιχειρήματα και αντεπιχειρήματα», Εκδόσεις Γρηγόρης, Αθήνα 1999
19. Παλαιοκρασάς Σ., Σ.Δημητρόπουλος, Α.Κωστάκη, Β. Βρετάκου, «Αξιολόγηση της Εκπαίδευσης. Ευρωπαϊκές τάσεις και πρόταση για ένα πλαίσιο ελληνικής πολιτικής», Κ.Π.Ε.Ε., Εκδόσεις Ίων, 1997
20. Παναγιωτάκης Ι.: «Κράτος Πρόνοιας και Εκπαιδευτική πολιτική στην Ελλάδα» στο Καζαμιάς Α., Κασσωτάκης Μ.: «Ελληνική εκπαίδευση. Προοπτικές ανασυγκρότησης και εκσυγχρονισμού», Εκδόσεις Σείριος, Αθήνα, 1995
21. Παπακωνσταντίνου Π.: «Εκπαιδευτικό έργο και αξιολόγηση στο σχολείο», Εκδόσεις Μεταίχμιο, Αθήνα 2004
22. Παππός Α.: «Η αντιπαιδαγωγικότητα της παιδαγωγικής. Εξετάσεις και βαθμοί. Κλίνη του Προκρούστη στην κοινωνικοποίηση του παιδιού», Εκδόσεις «Βιβλία για όλους», Αθήνα 1985
23. Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, «1997-2000, Το έργο μιας τριετίας». Εκδόσεις Παιδαγωγικού Ινστιτούτου, Αθήνα 2000
24. Παππός Α.: «Σύγχρονη θεωρία και πράξη της παιδείας, τόμος Β», Εκδόσεις Γρηγόρη, Αθήνα 1996
25. Παρασκευόπουλος Ι. : «Εξελικτική Ψυχολογία». Τόμος 3. Αθήνα, 1985
25. Ρέλλος Ν.: «Έλεγχος μάθησης. Αξιολόγηση μαθητικής επίδοσης», Εκδόσεις Gutenberg. Αθήνα 2003
26. Ρέλλος Ν.: «Για μια επίκαιρη διδασκαλία», Εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα 2000

27. Σολομών Ι. , «Εσωτερική Αξιολόγηση και Προγραμματισμός του Εκπαιδευτικού Έργου στη Σχολική Μονάδα», Ένα πλαίσιο εργασίας και υποστήριξης, Επιμέλεια – Εισαγωγή:, Εκδόσεις του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου, Τμήμα Αξιολόγησης, Αθήνα 1999
28. Ταρατόρη –Τσαλκατίδου Ε.: «Η αξιολόγηση της σχολικής επίδοσης του μαθητή. Με παραδείγματα από τα βιβλία του δημοτικού σχολείου», Εκδόσεις Κυριακίδης, Θεσσαλονίκη 1995
29. Τσακαλίδης Α.: «Η περιπέτεια της αξιολόγησης στα σχολεία μας», Εκδόσεις Κώδικας, Θεσσαλονίκη 1995
30. Χανιωτάκης Ν.: «Η περιγραφική Αξιολόγηση των μαθητών στη Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση», Ρέθυμνο 1999
31. ΥΠΕΠΘ, Εθνικός διάλογος για την παιδεία. Προτάσεις της επιτροπής ειδικών της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, Αθήνα 1991.
32. Φράγκος Κ.: «Ψυχοπαιδαγωγική. Θέματα παιδαγωγικής ψυχολογίας, παιδείας, διδακτικής και μάθησης», Εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα 1984.
33. Χιωτάκης Σ.: «Η αμφισβήτηση των εξετάσεων και των βαθμών στο σχολείο. Επιχειρήματα και αντεπιχειρήματα», Εκδόσεις Γρηγόρης, Αθήνα 1993

Β. Ξενόγλωσση

34. Gagne R.M., Bridges L.J. : «Principles of instructional design.» Holt, Reinehart and Winston, New York 1979.
35. Mager R.F. : «Preparing objectives for instruction.» Fearon Belmont, Ca. 1975.

Γ. Νομοθετικό πλαίσιο

1. Σύνταγμα της Ελλάδας, άρθρο 16
2. Ν. 1566/1985
3. Προεδρικό Διάταγμα 483/1977.
4. Προεδρικό Διάταγμα 497/1981
5. Προεδρικό Διάταγμα 390/1991.
6. Προεδρικό Διάταγμα 462/1991.
7. Προεδρικό Διάταγμα 8/1995
8. Προεδρικό Διάταγμα 121/1995
9. Εγκύκλιος του ΥΠΕΠΘ με Αριθμό Πρωτοκόλλου 9425/29-11-80.

Δ. Ιστοσελίδες

1. <http://11dim-evosm.thess.sch.gr>
2. <http://www.kathimerini.gr>